

OZNACZENIE STRON W SPRAWACH CYWILNYCH

**Zagadnienia
materialnoprawne i procesowe**

Marcin Dziurda

Wolters Kluwer

OZNACZENIE STRON W SPRAWACH CYWILNYCH

**Zagadnienia
materialnoprawne i procesowe**

Marcin Dziurda

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2024

Stan prawny na 20 lutego 2024 r.

Recenzent

Dr hab. Joanna Bodio, prof. UMCS

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-430-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wprowadzenie	19
Rozdział 1	
Podstawowe regulacje dotyczące stron	23
1. Uwagi wprowadzające	23
2. Struktury niebędące odrębnymi podmiotami	25
3. Przedstawiciele ustawowi osób fizycznych	28
3.1. Kategorie osób fizycznych	28
3.2. Brak zdolności do czynności prawnych	29
3.3. Ograniczona zdolność do czynności prawnych	30
3.3.1. Czynności materialnoprawne	30
3.3.2. Czynności procesowe	31
3.4. Rodzaje przedstawicieli ustawowych	32
3.4.1. Pozycja prawna przedstawiciela ustawowego	32
3.4.2. Rodzice	32
3.4.3. Opiekun	34
3.4.4. Kurator	35
3.4.5. Kurator dla osoby niepełnosprawnej	37
3.4.6. Kuratorzy procesowi	37
3.4.7. Doradca tymczasowy	38
3.5. Oznaczenie strony działającej przez przedstawiciela ustawowego	39
3.5.1. Uwagi wprowadzające	39
3.5.2. Pisma procesowe	39
3.5.2.1. Uwagi wprowadzające	39

3.5.2.2.	Adres przedstawiciela ustawowego	40
3.5.2.3.	Wykazanie umocowania	41
3.5.2.4.	Doręczenia	41
3.5.2.5.	Przesłuchanie w charakterze strony	41
3.5.2.6.	Zawieszenie postępowania	42
3.5.3.	Orzeczenia	42
3.5.4.	Umowy i inne czynności prawne	44
3.6.	Oznaczenie w postępowaniu sądowym strony działającej przez kuratora procesowego	45
3.6.1.	Uwagi wprowadzające	45
3.6.2.	Kurator w postępowaniu rozpoznawczym	46
3.6.3.	Kuratorzy w postępowaniu egzekucyjnym	48
3.6.4.	Wynagrodzenie kuratorów procesowych	49
4.	Reprezentacja osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych	50
4.1.	Uwagi wprowadzające	50
4.2.	Reprezentacja przez organy – zasady ogólne	51
4.2.1.	Uwagi wprowadzające	51
4.2.2.	Reprezentacja materialnoprawna	52
4.2.2.1.	Uwagi wprowadzające	52
4.2.2.2.	Organ zarządzający	53
4.2.2.3.	Organ reprezentacji zastępczej	54
4.2.3.	Rzekomy organ	54
4.3.	Reprezentacja państwowych osób prawnych	55
4.3.1.	Reprezentacja materialna	55
4.3.2.	Dodatkowe zgody	57
4.3.3.	Reprezentacja procesowa państwowych osób prawnych	60
5.	Skarb Państwa	64
6.	Jednostki samorządu terytorialnego	65
7.	Zastępcy pośredni	66
8.	Pełnomocnictwo	67
8.1.	Uwagi wprowadzające	67
8.2.	Pełnomocnictwo materialnoprawne	69
8.3.	Pełnomocnictwo procesowe	71
8.4.	Oznaczenie strony działającej przez pełnomocnika	72
8.4.1.	Czynności materialnoprawne	72

8.4.2. Pisma procesowe	73
8.4.3. Wymaganie złożenia pełnomocnictwa	73
8.4.4. Orzeczenia	74

Rozdział 2

Osoby fizyczne	75
1. Uwagi wprowadzające	75
2. Przedsiębiorcy indywidualni	77
2.1. Firma przedsiębiorcy indywidualnego i inne oznaczenia w CEIDG	77
2.2. Czynności materialnoprawne	78
2.3. Postępowanie sądowe i egzekucyjne	80
2.4. Doręczenia dla osób fizycznych wpisanych do CEIDG	83
2.5. Udział przedsiębiorców indywidualnych w postępowaniach gospodarczym i konsumenckim	87
3. Osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej	88
3.1. Uwagi wprowadzające	88
3.2. Czynności materialnoprawne	89
3.3. Postępowanie sądowe	89
4. Postępowanie egzekucyjne	92

Rozdział 3

Osoby prawne	93
1. Uwagi wprowadzające	93
2. Państwowe osoby prawne	95
3. Wyznaniowe osoby prawne	100
4. Reprezentacja osób prawnych	102
5. Osoby prawne niebędące jednostkami organizacyjnymi	103
6. Oznaczenie osoby prawnej jako strony – kwestie ogólne	105
6.1. Uwagi wprowadzające	105
6.2. Osoby prawne niebędące przedsiębiorcami	106
6.2.1. Fundacje	106
6.2.2. Stowarzyszenia rejestrowe	108
6.2.3. Inne osoby prawne	109
6.3. Osoby prawne będące przedsiębiorcami	109

6.4. Oddziały osób prawnych, w tym przedsiębiorców zagranicznych	112
6.5. Określenia, których nie można używać w nazwach (firmach)	115
7. Oznaczenie osoby prawnej jako stron przy czynnościach materialnoprawnych i procesowych	115
8. Pisma i zamówienia handlowe	116

Rozdział 4

Inne jednostki organizacyjne	117
1. Jednostki organizacyjne mające zdolność prawną	117
1.1. Katalog jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną	117
1.2. Zakres zdolności prawnej	120
1.3. Odpowiedzialność subsydiarna członków	122
1.4. Oznaczenie jako strony jednostki organizacyjnej mającej zdolność prawną	125
1.4.1. Uwagi wprowadzające	125
1.4.2. Spółka jawna	126
1.4.3. Spółka partnerska	126
1.4.4. Spółka komandytowa	127
1.4.5. Spółka komandytowo-akcyjna	129
1.4.6. Spółka kapitałowa w organizacji	129
1.4.7. Fundacja rodzinna w organizacji	130
1.4.8. Stowarzyszenie zwykłe	130
1.4.9. Kasa zapomogowo-pożyczkowa	131
1.4.10. Wspólnota mieszkaniowa	131
1.4.11. Główny oddział zagranicznego zakładu ubezpieczeń albo reasekuracji	132
1.5. Reprezentacja jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną	133
2. Spółka cywilna	135
2.1. Uwagi wprowadzające	135
2.2. Pisma procesowe	137
2.3. Orzeczenia	138
2.4. Sprawy z zakresu prawa pracy	138
2.5. Konsorcjum	138

3. Wewnętrzne jednostki organizacyjne	139
3.1. Uwagi wprowadzające	139
3.2. Oddziały osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych	140
3.3. Państwowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej	142
3.4. Komunalne jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej	142
3.5. Sprostowanie oznaczenia strony	143

Rozdział 5

Skarb Państwa	146
1. Uwagi wprowadzające	146
2. Ukształtowanie się obecnego stanu prawnego	148
3. Następstwo w zakresie reprezentacji Skarbu Państwa	150
4. Zasady oznaczania Skarbu Państwa przy czynnościach materialnoprawnych	162
4.1. Uwagi wprowadzające	162
4.2. Reprezentacja przez organy państwowych jednostek organizacyjnych	163
4.2.1. Dwa modele reprezentacji przez organy <i>stationes fisci</i>	163
4.2.2. Jednostki budżetowe, w ramach których Skarb Państwa jest reprezentowany przez dwa organy	164
4.2.3. Jednostki budżetowe, w których działa jeden organ reprezentujący Skarb Państwa	168
4.3. Zamówienia publiczne	169
4.4. Reprezentacja Skarbu Państwa przez inne organy	172
4.4.1. Uwagi wprowadzające	172
4.4.2. Organ państwowe	173
4.4.3. Inne organy	181
4.5. Reprezentacja Skarbu Państwa przez osoby prawne	183
4.6. Powiernictwo	185
4.7. Pełnomocnictwa	186
4.8. Potrącenie	187

4.9. Skutki dokonania czynności za Skarb Państwa przez niewłaściwy organ	188
5. Reprezentacja procesowa Skarbu Państwa	189
5.1. Uwagi wprowadzające	189
5.2. Zasady ogólne – reprezentacja Skarbu Państwa na podstawie art. 67 § 2 zdanie pierwsze k.p.c.	191
5.3. Reprezentacja Skarbu Państwa przez organ jednostki nadrzędnej	194
5.4. Nastęstwo w zakresie reprezentacji procesowej Skarbu Państwa	196
5.5. Reprezentacja Skarbu Państwa na podstawie przepisów szczególnych	197
5.6. Oznaczenie Skarbu Państwa w pismach procesowych	199
5.6.1. Sposób oznaczenia strony	199
5.6.2. Pierwsze pismo w sprawie	200
5.6.3. Czuwanie przez sąd nad właściwą reprezentacją procesową Skarbu Państwa	201
5.7. Oznaczenie Skarbu Państwa w orzeczeniu sądowym	202
5.7.1. Uwagi wprowadzające	202
5.7.2. Sposoby oznaczania Skarbu Państwa w praktyce	203
5.7.3. Reprezentacja na podstawie przepisów szczególnych	205
5.7.4. Reprezentacja Skarbu Państwa przez inne osoby prawne	206
5.7.5. Działanie przez pełnomocnika	207
5.7.6. Ograniczenia zdolności postulacyjnej	207
5.7.7. Zastępowstwo wykonywane przez Prokuratorię Generalną RP	208
5.8. Reprezentacja Skarbu Państwa przez kilka organów	209
5.8.1. Uwagi wprowadzające	209
5.8.2. Roszczenie związane z działalnością kilku jednostek Skarbu Państwa	209
5.8.3. Quasi-współuczestnictwo konkurencyjne	211
5.8.4. Kwestie procesowe związane z wielością reprezentantów Skarbu Państwa	215

5.9. Właściwość miejscowa	216
5.10. Doręczenia dla Skarbu Państwa	218
5.11. Przesłuchanie w charakterze strony	219
5.12. Postępowanie egzekucyjne	220
6. Kategorie jednostek uprawnionych do reprezentacji Skarbu Państwa zgodnie z art. 67 § 2 zdanie pierwsze k.p.c.	222
6.1. Uwagi wprowadzające	222
6.2. Ministerstwa	223
6.3. Urzędy centralne	225
6.4. Wojewoda i organy administracji rządowej na szczeblu wojewódzkim	226
6.5. Organy administracji na szczeblu powiatowym	229
6.6. Sądy i trybunały	230
6.7. Kancelarie	231
6.8. Inne jednostki organizacyjne	232

Rozdział 6

Zastępstwo Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych wykonywane przez Prokuratorię Generalną RP	235
1. Uwagi wprowadzające	235
2. Oznaczenie strony w sprawach, w których zastępstwo wykonuje Prokuratoria Generalna RP	236
2.1. Uwagi wprowadzające	236
2.2. Czynności zastępstwa	237
2.3. Oznaczenie strony w pismach procesowych	239
2.4. Oznaczenie strony w orzeczeniach sądowych	240
2.4.1. Uwagi ogólne	240
2.4.2. Oznaczenie Skarbu Państwa	240
2.4.3. Oznaczenie zastępowanej osoby prawnej	241
3. Rodzaje zastępstwa wykonywanego przez Prokuratorię Generalną RP – uwagi ogólne	242
4. Zastępstwo Skarbu Państwa	243
4.1. Rodzaje zastępstwa	243
4.2. Zastępstwo obowiązkowe	243
4.3. Przekazanie zastępstwa	246
4.4. Przejęcie zastępstwa	247
4.5. Zastępstwo wyłączne	249

5. Zastępstwo innych osób prawnych	251
5.1. Uwagi wprowadzające	251
5.2. Zastępstwo obowiązkowe	252
5.3. Przejęcie zastępstwa osób prawnych przez Prokuratorię Generalną RP	255
5.4. Przekazanie zastępstwa osób prawnych przez Prokuratorię Generalną RP	257
6. Inne kompetencje Prokuratury Generalnej RP	258

Rozdział 7

Jednostki samorządu terytorialnego i samorządowe osoby

prawne	259
1. Uwagi wprowadzające	259
2. Różnice w stosunku do Skarbu Państwa	261
3. Gminy	262
3.1. Uwagi wprowadzające	262
3.2. Nazwa gminy	262
3.3. Jednostki pomocnicze gminy	263
3.4. Gminne osoby prawne	265
3.5. Jednostki organizacyjne gminy bez osobowości prawnej	266
3.6. Reprezentacja gminy	267
3.7. Pełnomocnictwa materialnoprawne udzielane przez gminy	267
3.8. Kontrasygnata skarbnika gminy	269
4. Powiaty	270
4.1. Uwagi ogólne	270
4.2. Miasta na prawach powiatu	271
4.3. Inne zadania starosty	274
4.4. Reprezentacja powiatu	276
4.5. Samorząd województwa	278
4.6. Odpowiedzialność jednostek samorządu terytorialnego za wykonywanie zadań zleconych	280

Rozdział 8

Przypadki szczególnej zdolności sądowej	283
1. Uwagi wprowadzające	283

2. Pracodawcy wewnętrzni (art. 460 § 1 k.p.c.)	287
2.1. Uwagi wprowadzające	287
2.2. Państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne	288
2.3. Oddziały innych osób prawnych	290
2.4. Spółka cywilna	290
2.5. Postępowanie egzekucyjne	292
3. Organy przedsiębiorstwa państwowego	292
4. Zaskarżanie uchwał	293
5. Instytut Pamięci Narodowej	295
6. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców	295
7. Zamówienia publiczne	296
8. Powództwo o sprostowanie	297

Rozdział 9

Podstawienie procesowe	300
1. Uwagi wprowadzające	300
2. Podstawienie względne	302
3. Podstawienie bezwzględne	307
4. Postępowanie grupowe	309

Literatura	311
-------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
nowelizacja k.p.c. z 9.03.2023 r.	– ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2023 r. poz. 1634 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.)
Prawo przedsiębiorców	– ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2023 r. poz. 221 ze zm.)
Prawo o stowarzyszeniach	– ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261)
Prawo prasowe	– ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914)

Prawo wodne	– ustawa z 20.07.2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2023 r. poz. 1478 ze zm.)
Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną	– ustawa z 13.10.1998 r. – Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872 ze zm.)
p.z.p.	– ustawa z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1605 ze zm.)
u.d.r.p.g.	– ustawa z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1212)
u.g.n.	– ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.)
u.s.p.k.p.	– ustawa z 4.07.1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 544)
u.w.a.r.w.	– ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2023 r. poz. 190)
ustawa czyszcząca	– ustawa z 21.01.2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz.U. Nr 12, poz. 136 ze zm.)
ustawa o CEIDG	– ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r. poz. 541)
ustawa o działach administracji rządowej	– ustawa z 4.09.1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2512 ze zm.)
ustawa o działalności ubezpieczeniowej	– ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2023 r. poz. 656 ze zm.)
ustawa o finansach publicznych	– ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1270 ze zm.)
ustawa o fundacji rodzinnej	– ustawa z 26.01.2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz.U. poz. 326 ze zm.)
ustawa o gospodarce komunalnej	– ustawa z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 679)

ustawa o KAS	– ustawa z 16.11.2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 615 ze zm.)
ustawa o KZP	– ustawa z 11.08.2021 r. o kasach zapomogowo-pożyczkowych (Dz.U. poz. 1666)
ustawa o lasach	– ustawa z 28.09.1991 r. o lasach (Dz.U. z 2023 r. poz. 1356 ze zm.)
ustawa o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców	– ustawa z 24.03.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz.U. z 2017 r. poz. 2278)
ustawa o PGRP	– ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1109 ze zm.)
ustawa o przedsiębiorstwach państwowych	– ustawa z 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 437)
ustawa o Radzie Ministrów	– ustawa z 8.08.1996 r. o Radzie Ministrów (Dz.U. z 2022 r. poz. 1188 ze zm.)
ustawa o Rzeczniku Finansowym	– ustawa z 5.08.2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego, o Rzeczniku Finansowym i o Funduszu Edukacji Finansowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1809 ze zm.)
ustawa o samorządzie gminnym	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.)
ustawa o samorządzie powiatowym	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107)
ustawa o samorządzie województwa	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2094 ze zm.)
ustawa o służbie cywilnej	– ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej (Dz.U. z 2022 r. poz. 1691 ze zm.)
ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1230 ze zm.)
ustawa o własności lokali	– ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali (Dz.U. z 2021 r. poz. 1048 ze zm.)
ustawa o zasadach zarządzania mieniem państwowym (u.z.z.m.p.)	– ustawa z 16.12.2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 125)

Czasopisma i publikatory

OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSN(C)	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPP	– Przegląd Prawa Publicznego
PS	– Przegląd Sądowy

Inne

KNF	– Komisja Nadzoru Finansowego
KRUS	– Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
UZP	– Urząd Zamówień Publicznych

WPROWADZENIE

Niewłaściwe oznaczenie strony może spowodować istotne negatywne skutki – w sferze zarówno materialnoprawnej, jak i procesowej. Chodzi nie tylko o trudności dotyczące wykonania zobowiązania, ale także o niemożność skutecznego dochodzenia roszczeń na drodze sądowej od oznaczonego jako strona podmiotu, który nie ma zdolności sądowej. Przeprowadzenie procesu z udziałem takiego podmiotu prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.).

Jak podkreślił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 19.01.2017 r., I PZ 31/16¹, pozew powinien zawierać oznaczenie imienia i nazwiska lub nazwy stron. W konsekwencji, zgodnie z art. 325 k.p.c., wymienienie stron biorących udział w procesie jest elementem składowym sentencji każdego wyroku. Jedynie osoby wymienione przez sąd w sentencji wyroku są podmiotami, które prowadziły między sobą spór sądowy zakończony wydaniem rozstrzygnięcia co do jego istoty. Innymi słowy, osoby, które nie zostały oznaczone w sentencji wyroku w charakterze stron procesu, nie mogą być w ogóle traktowane jako podmioty mające taki status. Jeśli wyrok uwzględniający powództwo dotyczy pozwanego niemającego legitymacji procesowej (a nawet zdolności sądowej), to może on wnieść apelację od tego wyroku opartą na zarzucie braku po jego stronie legitymacji procesowej (zdolności procesowej). Natomiast podmiot, którego wyrok nie dotyczy (nie został pozwany i nie jest wskazany w jego sentencji), nie może wyroku zaskarżyć (nie ma legitymacji do wniesienia środka zaskarżenia), choćby posiadał legitymację procesową.

¹ LEX nr 2238245.

Tymczasem prawidłowe oznaczenie strony nie zawsze jest łatwym zadaniem. Co do zasady stroną – zarówno czynności prawnej, jak i postępowania – mogą być jedynie podmioty prawa cywilnego. Przepisy wyróżniają trzy ich kategorie: osoby fizyczne, osoby prawne oraz określone w art. 33¹ § 1 k.c. jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (np. handlowe spółki osobowe). Zostało to uwzględnione w art. 64 k.p.c., z którego wynika, że tylko te trzy kategorie podmiotów mają ogólną zdolność sądową – definiowaną jako zdolność bycia stroną procesu. Wymaganie zdolności sądowej dotyczy również interwenienta ubocznego, a także stron i uczestników innych niż proces rodzajów postępowań unormowanych w Kodeksie postępowania cywilnego (w szczególności nieprocesowego oraz egzekucyjnego).

Jednakże w niektórych rodzajach spraw mogą występować także inne podmioty. Dotyczy to w szczególności prawa pracy. W art. 3 k.p. w dalszym ciągu utrzymywana jest nie podmiotowa, lecz zarządcza definicja pracodawcy. W rezultacie pracodawcami mogą być jednostki organizacyjne niebędące podmiotami prawa cywilnego, a w szczególności urzędy państwowe i samorządowe (tzw. pracodawcy wewnętrzni).

Ponadto w postępowaniu cywilnym coraz więcej przepisów przewiduje tzw. szczególną zdolność sądową, przyznaną – w określonych kategoriach spraw – strukturom niebędącym podmiotami prawa cywilnego, a mianowicie wewnętrznym (niesamodzielnym) jednostkom organizacyjnym, organom, a nawet funkcjom (np. w sprawach o publikację sprostowania – funkcji redaktora naczelnego).

Uwzględnienia wymaga także, jaki wpływ na oznaczenie strony ma to, że jest reprezentowana przez przedstawiciela ustawowego. W niektórych przypadkach – dotyczy to np. wykonywania zastępstwa (nie tylko Skarbu Państwa, ale także innych osób prawnych) przez Prokuratorię Generalną RP – nie jest przy tym jasne, czy mamy do czynienia ze szczególnym przedstawicielem ustawowym, czy ze swoistym pełnomocnikiem.

Kolejną istotną kwestię stanowi to, jakie skutki wywołuje niewłaściwe oznaczenie strony. Ponieważ w sferze procesowej może to prowadzić do nieważności postępowania, w orzecznictwie ukształtowała się koncepcja tzw. sprostowania oznaczenia strony, które jednak nie zawsze może nastąpić, a w szczególności nie może prowadzić do zmiany tożsamości strony² (szerzej w rozdz. 4 pkt 3.5).

Niniejsza książka szczegółowo omawia wszystkie te zagadnienia. Z założenia przeznaczona jest dla praktyków – radców prawnych i adwokatów, pracowników Prokuratury Generalnej RP, komorników i notariuszy. Szczególnie przydatna może być dla aplikantów, zwłaszcza przygotowujących się do egzaminu zawodowego, a także ambitnych studentów prawa.

² Szerzej zob. P. Grzegorzczak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, Warszawa 2023, art. 64, nt 4; M. Dziurda [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, A. Olaś, Legalis 2023, art. 64, nb 144–147.

Rozdział 1

PODSTAWOWE REGULACJE DOTYCZĄCE STRON

1. Uwagi wprowadzające

W art. 1 k.c. nadal zawarte jest sformułowanie, że Kodeks reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi. Jednakże dodany w 2003 r. art. 33¹ k.c. wyodrębnia trzecią kategorię podmiotów prawa cywilnego – jednostki organizacyjne, które nie mają osobowości prawnej, lecz ustawodawca wyposażył je w zdolność prawną pozwalającą na samodzielne dokonywanie czynności prawnych, a w konsekwencji – na udział we własnym imieniu w postępowaniu sądowym.

Każdy podmiot prawa może być stroną umowy, jest także uprawniony do dokonywania innych czynności prawnych, w tym jednostronnych. Stroną umowy może być każda osoba fizyczna. Dotyczy to także osób niemających zdolności do czynności prawnych – małoletnich oraz ubezwłasnowolnionych. Mogą być one stronami umów, nie mogą ich jednak zawierać osobiście, lecz przez właściwego przedstawiciela ustawowego (rodzica, opiekuna, kuratora). Stroną umowy może być także każda osoba prawna i jednostka organizacyjna mająca zdolność prawną¹, w ra-

¹ Odrębną kwestię stanowi zakres zdolności prawnej jednostek organizacyjnych, w tym osób prawnych. Z istoty rzeczy jest on ograniczony – nie mogą być one np. podmiotami stosunków prawnych z zakresu prawa rodzinnego.

zie jednak braków w zakresie reprezentacji (w szczególności braków w składzie organów) musi działać przez kuratora (por. art. 42 k.c.).

To, czy dana kategoria jednostek organizacyjnych ma osobowość prawną, czy jedynie zdolność prawną, zależy od arbitralnej decyzji ustawodawcy. Przykładowo koła gospodyń wiejskich – jednostki organizacyjne z założenia niewielkie, o niskim stopniu zorganizowania – zostały wyposażone w osobowość prawną, a handlowe spółki osobowe, które mogą prowadzić przedsiębiorstwo, mają tylko zdolność prawną.

Cechą wspólną wszystkich trzech kategorii podmiotów prawa cywilnego jest to, że w obrocie występują w imieniu własnym. Jest to oczywiste w przypadku osób fizycznych, które są autonomicznymi podmiotami. Istota osoby prawnej polega na tym, że jest ona podmiotem odrębnym od swych założycieli i członków. Podmioty tworzące osobę prawną nie ponoszą odpowiedzialności za jej zobowiązania i *vice versa*. Dlatego osoba prawna występuje w obrocie w imieniu własnym – w sferze zarówno materialnoprawnej, jak i procesowej.

Samodzielny charakter ma także trzecia kategoria podmiotów. Różnią się one, co prawda, od osób prawnych tym, że członkowie jednostek organizacyjnych mających jedynie zdolność prawną ponoszą subsydiarną odpowiedzialność za ich zobowiązania (art. 33¹ § 2 k.c.). Jednak także jednostka organizacyjna mająca zdolność prawną występuje w obrocie samodzielnie (niezależnie do swoich członków) – na płaszczyźnie zarówno materialnoprawnej, jak i procesowej. W praktycznym ujęciu istotne jest ponadto, że jednostka organizacyjna wyposażona w zdolność prawną nie wchodzi w skład większej struktury (podmiotu prawa, z którego podmiotowości mogłaby korzystać). W tym znaczeniu samodzielne są handlowe spółki osobowe, spółki kapitałowe w organizacji, wspólnoty mieszkaniowe, stowarzyszenia zwykłe oraz kasy zapomogowo-pożyczkowe. Wątpliwości w tym kontekście budzi jedynie status głównych oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji.

Po długich sporach w doktrynie i orzecznictwie zwyciężył pogląd, że podmiotem (odrębnym od wspólników) nie jest spółka cywilna.

Uznano, że nie jest ona jednostką organizacyjną, lecz jedynie stosunkiem umownym przewidzianym w art. 860 i n. k.c.² Stroną – na płaszczyźnie zarówno materialnoprawnej, jak i procesowej – są zatem (wszyscy) współnicy spółki cywilnej. Koresponduje z tym art. 778 k.p.c., w myśl którego do egzekucji ze wspólnego majątku współników spółki prawa cywilnego konieczny jest tytuł egzekucyjny wydany przeciwko wszystkim współnikom³.

Idąc tym torem rozumowania, można przyjąć, że samodzielными podmiotami prawa nie są też kooperatywy mieszkaniowe, skoro przepisy nie przyznają im osobowości prawnej ani nawet zdolności prawnej. Z art. 4–6 ustawy z 4.11.2022 r. o kooperatywach mieszkaniowych oraz zasadach zbywania nieruchomości należących do gminnego zasobu nieruchomości w celu wsparcia realizacji inwestycji mieszkaniowych⁴ wynika, że kooperatywa mieszkaniowa jest stosunkiem umownym. Co prawda zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 6 powołanej ustawy umowa kooperatywy mieszkaniowej określa zasady jej reprezentacji, jednakże art. 866 k.c. normuje zasady reprezentacji także w odniesieniu do spółki cywilnej. Skoro kooperatywie mieszkaniowej nie przyznano zdolności prawnej, przemawia to za przyjęciem, że w postępowaniach sądowych dotyczących jej działalności muszą występować jej członkowie (a nie kooperatywa działająca w imieniu własnym). Do przypisania kooperatywie mieszkaniowej podmiotowości prawnej potrzebny byłby wyraźny przepis – taki jak art. 9 ust. 1 ustawy o KZP, który przyznał zdolność prawną pracowniczym kasom zapomogowo-pożyczkowym.

2. Struktury niebędące odrębnymi podmiotami

Skoro podmioty prawa cywilnego cechują się samodzielnością, to struktury niesamodzielne, wchodzące w skład innych podmiotów,

² Wyrok SN z 28.10.2003 r., I CK 201/02, LEX nr 151608.

³ Zaznaczyć należy, że ustawodawca może strukturze niebędącej jednostką organizacyjną nadać nawet osobowość prawną. Przykładem jest Fundusz Rezerwy Demograficznej (art. 60 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych).

⁴ Dz.U. z 2023 r. poz. 28.

same podmiotami nie są⁵. Można wyodrębnić trzy podstawowe grupy takich struktur.

Po pierwsze – organy. Na gruncie prawa cywilnego organy nie są podmiotami, lecz elementami wewnętrznej struktury podmiotów. Dotyczy to wszystkich organów: osób prawnych zwykłych (np. zarząd spółki kapitałowej), państwowych osób prawnych (np. Dyrektor Generalny Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa), jednostek samorządu terytorialnego (np. wójt, burmistrz albo prezydent miasta), a także Skarbu Państwa (np. minister, wojewoda, prezes sądu).

W postępowaniu cywilnym organ nie jest stroną, lecz ją reprezentuje. Zgodnie z art. 67 § 1 k.p.c. osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹ k.p.c., dokonują czynności procesowych przez swoje organy⁶. Inaczej jest w postępowaniu sądowo-administracyjnym – ze względu na to, że służy ono kontroli decyzji i innych aktów wydawanych przez organy. Dlatego art. 25 § 1 p.p.s.a. stanowi, że nie tylko osoba fizyczna i osoba prawna⁷, ale także organ administracji publicznej ma zdolność występowania przed sądem administracyjnym jako strona (zdolność sądowa). W art. 64 k.p.c. nie

⁵ Uznaje się, że podmiotem nie jest także spółka cywilna, o czym była mowa wcześniej.

⁶ Albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu. Dotyczy to tych jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną zgodnie z art. 33¹ § 1 k.c., które nie działają przez organy. Por. np. art. 29 k.s.h., w myśl którego spółka jawna nie działa przez organy, lecz jest reprezentowana przez wspólników.

⁷ Mimo braku uwzględnienia tego w treści art. 25 § 1 p.p.s.a. można przyjąć, że zdolność sądową w postępowaniu sądowoadministracyjnym mają także jednostki organizacyjne wyposażone w zdolność prawną. Nie zostało to uwzględnione w art. 25 p.p.s.a., ponieważ był on redagowany przed wprowadzeniem art. 33¹ k.c. Por. także art. 25 § 2–4 p.p.s.a., z którego wynika, że w postępowaniu sądowoadministracyjnym zdolność sądową mają także: państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz organizacje społeczne nieposiadające osobowości prawnej; inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jeżeli przepisy prawa dopuszczają możliwość nałożenia na te jednostki obowiązków lub przyznania uprawnień lub skierowania do nich nakazów i zakazów, a także stwierdzenia albo uznania uprawnienia lub obowiązku wynikających z przepisów prawa; organizacje społeczne, choćby nie posiadały osobowości prawnej, w zakresie ich statutowej działalności w sprawach dotyczących interesów prawnych innych osób.

przewidziano zdolności sądowej organów. W postępowaniu cywilnym ogólną zdolność sądową mają jedynie osoby fizyczne, osoby prawne oraz określone w art. 33¹ § 1 k.c. jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną.

Po drugie – wewnętrzne jednostki organizacyjne. Także one nie są co do zasady podmiotami, ponieważ nie są samodzielne, lecz wchodzi w skład innego podmiotu prawa, np.: oddziały osób prawnych (np. spółek kapitałowych), oddziały jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną (handlowych spółek osobowych), państwowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej (*stationes fisci*) oraz samorządowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej (*stationes municipi*).

Po trzecie – funkcje i stanowiska. Nie mają zdolności sądowej funkcje ani stanowiska inne niż piastun organu (np. dyrektor biura lub kierownik innej wewnętrznej jednostki organizacyjnej). Nawet jednak tzw. funkcjom przepisy odrębne mogą przyznawać tzw. szczególną zdolność sądową.

O szczególnej zdolności sądowej można mówić wtedy, gdy z przepisów odrębnych wynika, że stroną postępowania może być wyjątkowo struktura niebędąca podmiotem prawa – organ, jednostka organizacyjna, a nawet funkcja⁸.

O ile jednak ogólna zdolność sądowa podmiotów wymienionych w art. 64 k.p.c. (osób fizycznych i prawnych oraz jednostek organizacyjnych określonych w art. 33¹ § 1 k.c.) ma charakter generalny, czyli obejmuje wszelkie postępowania sądowe, o tyle szczególna zdolność sądowa przysługuje strukturom określonym w odrębnych przepisach jedynie w sprawach w tych przepisach wymienionych.

Przykładowo stosownie do art. 460 § 1 k.p.c. wewnętrzne, niesamodzielne jednostki organizacyjne (np. urzędy państwowe i samorzą-

⁸ Szerzej zob. M. Dziurda, *Szczególna zdolność sądowa*, Warszawa 2019, s. 130 i n.

dowe) mają zdolność sądową jedynie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Z kolei na podstawie art. 459 p.z.p. Prezes Urzędu Zamówień Publicznych (działający w imieniu własnym – jako wyposażony w szczególną zdolność sądową organ) może wytoczyć jedynie powództwo o unieważnienie umowy zawartej z naruszeniem przepisów o zamówieniach publicznych.

Zgodnie zaś z uchwałą SN z 22.06.2017 r., III CZP 8/17⁹, w sprawach o publikację sprostowania prasowego stroną pozwaną jest funkcja redaktora naczelnego, nie zaś osoba fizyczna zajmująca to stanowisko.

3. Przedstawiciele ustawowi osób fizycznych

3.1. Kategorie osób fizycznych

Każda osoba fizyczna ma zdolność prawną (art. 8 § 1 k.c.), a w konsekwencji – zdolność sądową (art. 64 § 1 k.p.c.). W przypadku dziecka poczętego, ale jeszcze nienarodzonego (nasciturusa) przyjmuje się, że ma ono zdolność prawną i sądową warunkową – pod warunkiem, że narodzi się żywe.

Każda osoba fizyczna może być zatem zarówno stroną czynności prawnej, jak i stroną procesu. Dotyczy to także osób fizycznych niemających zdolności do czynności prawnych (zdolności procesowej). Jednakże takie osoby nie mogą działać osobiście (samodzielnie) na płaszczyźnie ani materialnoprawnej, ani procesowej, lecz muszą być reprezentowane przez przedstawicieli ustawowych.

Wyróżnia się, po pierwsze, całkowity brak zdolności do czynności prawnych – dotyczący osób fizycznych, które nie ukończyły 13. roku życia, w tym nasciturusa, a ponadto osób ubezwłasnowolnionych całkowicie (art. 12 k.c.) oraz, po drugie, ograniczoną zdolność do czyn-

⁹ OSNC 2018/3, poz. 27.

ności prawnych przysługującą osobom między 13. a 18. rokiem życia oraz osobom ubezwłasnowolnionym częściowo (art. 15 k.c.). Należy mieć przy tym na względzie, że zgodnie z art. 10 § 2 k.c. przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa. Związany jest z tym art. 10 § 1 zdanie drugie k.r.o., w myśl którego z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat 16, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny.

Można zatem wyróżnić trzy kategorie osób fizycznych. Po pierwsze, niemające zdolności do czynności prawnych. Po drugie, mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych. I wreszcie po trzecie, mające pełną zdolność do czynności prawnych.

Ta trzecia kategoria nie wymaga szerszego omówienia. Osoby mające pełną zdolność do czynności prawnych mogą samodzielnie dokonywać czynności zarówno materialnoprawnych, jak i procesowych (w tej drugiej sferze – z uwzględnieniem ograniczeń zdolności postulacyjnej – por. pkt 1.8.3).

3.2. Brak zdolności do czynności prawnych

Osoba niemająca zdolności do czynności prawnych nie może osobiście (samodzielnie) dokonywać czynności ani materialnoprawnych, ani procesowych (art. 65 § 1 k.p.c. *a contrario*). W każdym przypadku musi być reprezentowana przez przedstawiciela ustawowego.

W sferze materialnoprawnej, stosownie do art. 14 k.c., czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie występujących w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że po nią ciąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Na gruncie procesowym przeprowadzenie postępowania z udziałem osoby niemającej zdolności do czynności prawnej (a zatem także zdolności procesowej) – o ile występowała bez przedstawiciela ustawowego – w każdym przypadku stanowi przyczynę stwierdzenia nieważności postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Jeżeli zaś brak zdolności procesowej nie zostanie dostrzeżony przed zakończeniem postępowania, może stanowić podstawę jego wznowienia (art. 401 pkt 2 k.p.c.).

3.3. Ograniczona zdolność do czynności prawnych

3.3.1. Czynności materialnoprawne

Osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych co do zasady muszą działać przez przedstawiciela ustawowego, ale niektórych czynności prawnych mogą dokonywać osobiście (samodzielnie).

Po pierwsze, osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego (art. 20 k.c.).

Po drugie, osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi (art. 21 k.c.).

Po trzecie, jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza – według ustawy – zgoda przedstawiciela ustawowego (art. 22 k.c.).

Po czwarte, osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku.

Jednakże gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru tej osoby, przedstawiciel ustawowy za zezwoleniem sądu opiekuńczego może stosunek pracy rozwiązać (art. 22 § 1 k.p.).

Zgodnie z art. 18 § 1 k.c. ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela. Jednakże jeżeli osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych dokonała sama jednostronnej czynności prawnej, do której ustawa wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, czynność jest nieważna (art. 19 k.c.).

3.3.2. Czynności procesowe

Szczególna regulacja dotyczy podejmowania przez osoby fizyczne czynności procesowych. Z art. 65 § 1 k.p.c. wynika, że zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych¹⁰. Nie mają zdolności procesowej osoby niemające zdolności do czynności prawnych, stosownie zatem do art. 66 k.p.c. mogą one podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego.

Co do zasady nie mają zdolności procesowej osoby fizyczne mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych (między 13. a 18. rokiem życia), a zatem zgodnie z art. 66 k.p.c. one także muszą dokonywać czynności procesowych przez swego przedstawiciela ustawowego. W myśl jednak art. 65 § 2 k.p.c. osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie. Podkreślenia wymaga, że przepis ten dzieli na dwie kategorie sprawy, a nie czynności procesowe.

¹⁰ Zawsze zdolność procesową mają osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹ k.p.c. Mogą ich natomiast dotyczyć braki w zakresie reprezentacji procesowej, o czym będzie mowa dalej.